

Nr. 1/86 1. årgang

Syndrom

—LANDSFORENINGEN FOR LØSEMIDDELSKADDE—

Første kurs — på rett kurs

Det første kurs med landsomfattende deltakelse i regi av Landsforeningen for løsemiddelskadde fant sted på Feiring i Akershus i tiden 25.—27. november. Det samlet nærmere 30 deltakere, og på programmet sto bl.a. LFFL som organisasjon, praktisk organisasjonsarbeid og yrkesskadetrygdens bestemmelser.

Bildet viser foran fra v. Roy Bjerkan, Ellen Eriksen, Gudveig Stensen, Terje Johannessen, Elsa Gulbrandsen, Gro Hegland, Åge Kultom, Helge Hansen og Anne-Lise Olsen. Bak fra v. Oddbjørn Nilsen, Jan Arne Jørgensen, Odd G. Engebretsen, Sverre Bergenholdt, Jan E. Johannessen (leder i Hordaland), Per Aage Simensen, Inger Søderberg, Anne Lundhagen, Alma Kjellesvik, Harry Hegland, Hans Chr. Nyvoll (leder i Rogaland), Edna Nyvoll, Rannveig Tøllefsen, Dagfinn Olsen (leder i Sør-Trøndelag), Paul Herigstad, Marie Herigstad og Oddvar Petersen.

FØRSTE NUMMER

Dette er første nummer av Syndrom — medlemsbladet til Landsforeningen for løsemiddelskadde. Syndrom betyr som kjent en samling av symptomer som peker mot en bestemt diagnose — i vårt tilfelle løsemiddelskade.

Bladet vil informere om faglige og medisinske spørsmål i forbindelse med løsemidler. Men det skal også være et forum for kontakt og støtte medlemmene imellom. Vi håper leserne er tilfreds med denne første utgaven, og at den gir mersmak.

Første prioritet

Det prioriterte stoffet i første utgave er bl.a. Arbeidstilsynets løsemiddelaksjon, grunnlaget for dannelsen og oppbyggingen av LFFL, samarbeidet med Norges Handikapforbund — dessuten leserbrev og småplukk om de nystartede lokallagene.

Bevisthet nødvendig

Skader av løsemidler og andre kjemiske stoffer er et alvorlig og økende problem i arbeidslivet. Hver åttende arbeidstaker utsettes hver dag for farlige løsemidler, og registrerte skader har økt sterkt de siste årene. Mange av skadene er ubelbredelige.

Det er nødvendig å skape bevissthet omkring løsemiddelfarene. Det må skje gjennom et samarbeid mellom arbeidslivets parter, de offentlige myndigheter - og frivillige organisasjoner. Landsforeningen for løsemiddelskadde (LFFL) er et talerør og en interesseorganisasjon for dem som allerede er skadd av kjemiske stoffer i arbeidslivet. De bitre erfaringer LFFL-medlemmene dessverre har høstet, må være en vekker for oss alle, et bud om bevisstgjøring og forebyggende arbeid. Samtidig gjør LFFL et verdifullt og nødvendig arbeid med å spore opp og organisere dem som allerede er skadd, hjelpe dem til å få stilt korrekt diagnose og komme under behandling og rehabilitering. I seg selv er LFFL et viktig og nyttig instrument for rehabiliteringen, i form av det sosiale fellesskap foreningen tilbyr for skadde og deres familier.

Landsforeningen for løsemiddelskadde og dens høyt kvalifiserte fagråd kan spille en svært viktig rolle i arbeidslivet mot det som synes å være vårt største arbeidsmiljø-problem.

Leif Haraldset, kommunal og arbeidsminister

LFFLs fagråd

I følge vedtektene for LFFL skal det opprettes et fagråd bestående av eksperter innenfor områdene arbeidsmiljø, jus og medisin. Dette rådet er nå opprettet og konstituert.

Sammensetningen av rådet er:

Overlege Gunnar Mowé, Yrkeshygienisk institutt

Overlege Sverre Langård, Yrkesmedisinsk avdeling,

Telemark Sentralsykehus

Spesiallege Petter Kristiansen, Statens Arbeidstilsyn

Psykiater Reidar Larsen, Oslo Helseråd

Avdelingsleder Børre Pettersen, Landsorganisasjonen

Advokat Jan-Arne Isaksen, Oslo

Overlege Gunnar Mowé er rådets formann.

Rådets viktigste oppgave blir å gi råd og veiledning til LFFLs styre i alle spørsmål som har sammenheng med løsemiddelskader. I henhold til rådets instruks skal de jobbe med saker både ut fra eget initiativ og etter henstilling fra styret.

LFFLs fagråd, fra venstre advokat Jan-Arne Isaksen, spesiallege Petter Kristiansen, LFFLs leder Oddvar Petersen, yrkeshygieniker Bjørn Eriksen (varamann for Børre Pettersen) og overlege Sverre Langård. Overlege Mowé og psykiater Reidar Larsen var ikke tilstede da bildet ble tatt.

LFFLs interimstyre

Landsforeningen for Løsemiddelskadde har ennå ikke avholdt noen formell årskonferanse. Den første vil bli holdt innen utgangen av mars 1987. Fra stiftelsen i februar i år har derfor et interimstyre fungert. Interimstyret består av:

Oddvar Petersen, leder

Anne Lundhagen, nestleder

Åge Kultom, styremedlem

Inger Søderberg, styremedlem

Tor Harald Smestad, varamedlem

Alle kan kontaktes via

LFFL, Postboks 49, Bryn, 0611 Oslo 6. Telefon (02) 64 86 10.

Egen organisasjonskonsulent for LFFL

Fra 1. januar 1987 vil Oddbjørn Nilsen være den faste kontakten til LFFL i Norges Handikapforbund. Nilsen har de siste 5 årene jobbet som landsekretær i Norges Handikapforbunds Ungdom. Gjennom dette arbeidet kan han Norges Handikapforbund på fingerspissene og vil, med sin brede organisasjonserfaring, være en meget nyttig støttespiller for LFFL i en viktig oppbyggingsfase.

Oddbjørn Nilsen treffes på Norges Handikapforbunds hovedkontor.

Kjære alle dere

Jeg vil først av alt få lov til å ønske dere alle velkommen til det første møtet med Syndrom, Landsforeningen For Løsemiddelskaddes eget tidsskrift. For mange er dette også det første møtet med LFFL.

Det er med stolthet jeg innleder den første lederen på denne måten. Stolthet fordi dere alle nå har fått en organisasjon som kan være en hjelp og støtte innenfor de mange områdene som løsemiddelproblematikken representerer. Det være seg informasjon og forebyggende arbeid, via sosialt og miljøskapende aktiviteter til mer generelle hjelpetiltak for grupper og enkeltpersoner.

Syndrom»

Følg jeg kommer inn på landsforeningens tilblivelse, noen ord om Syndrom.

Navnet på tidsskriftet er ikke tilfeldig valgt. Syndrom betyr direkte oversatt, «en gruppe symptomer som tilsammen peker mot en bestemt sykdom». Løsemiddelskader betegnes i fagkretser som et syndrom, derfor navnet.

Vår målsetting med tidsskriftet er å skape et organ for informasjon og debatt omkring varige skader forårsaket av løsemidler eller andre giftpåvirkninger. Våre spalter vil være åpne for informasjonsutveksling blant våre medlemmer og andre interesserte, organisasjonsstoff og stoff utarbeidet av forskjellige fagfolk med tilknytning til løsemiddelproblematikken.

Vi i LFFL føler at Syndrom representerer et viktig skritt framover i arbeidet med å ivareta de løsemiddelskaddes interesser og for å forebygge nye skader.

Starten

Men tilbake til begynnelsen . . .

I februar dette år ble det tatt en beslutning om å grunnlegge en forening for løsemiddelskadde. Det ble opprettet kontakt med flere løsemiddelskadde, for å få belyst behovet for en slik forening sterkere. De brevene vi etterhvert mottok fra alle deler av landet, levnet ingen som helst tvil.

En landsforening for løsemiddelskadde måtte stiftes, spørsmålet var bare; hvordan?

Det var for oss helt naturlig å kontakte Norges Handikapforbund for å få svar på dette spørsmålet. Vi brukte en del av alle de brevene vi allerede da hadde mottatt fra dere som vitner på hvordan forholdene er og var for løsemiddelskadde. Det sterke og tragiske innholdet i disse brevene ble møtt med to utstrakte hender fra Norge Handikapforbund. Vi møtte solidaritet og medmenneskelighet og stor forståelse for fellestrekkene mellom løsemiddelskadde og andre funksjonshemmede.

Da NHF's landsmøte i juni 1986 vedtok at landsforeninger kunne tilmelde seg kollektivt var vår glede stor. Med bakgrunn i dette vedtaket og den formelle tilknytning til NHF som var i orden i september hadde vi plutselig en stor ekspertise og et godt organisasjonsapparat i ryggen. Derfor framstår LFFL allerede, til tross for sin korte eksistens, som livskraftig og framgangsrik organisasjon.

At oppgavene framover er enorme, finnes det ikke tvil om. Jeg er redd vi i dag bare aner konturene av problemene. Tusenvis av mennesker omgås skadelige stoffer hver dag og vil, om ikke noe gjøres raskt, få varige skader. Disse skadene er og forblir meningsløse. Vi vet at det går an å forhindre løsemiddelskader. Vi vet at, om ressursene settes inn på de rette stedene, vil framtidige skader kunne reduseres. Gjennom informasjon og press på arbeidsgivere og offentlige myndigheter vil LFFL gi sine bidrag for å begrense framtidige skader.

Mange er allerede skadet. LFFL ser det som en av sine viktigste oppgaver å ivareta deres interesser. Men det kan vi bare gjøre om vi kommer i kontakt med de skadde selv eller deres pårørende. LFFL er til for deg og dine interesser, så bruk oss, bli med i LFFL.

Oddvar Petersen

Tilsluttet Norges Handikapforbund

Landsforeningen for Løsemiddelskadde ble i sommer kollektive medlemmer i Norges Handikapforbund, formelt den 20.6.86.

Bakgrunnen for innmeldelsen var behovet for et organisasjonsfellesskap med en annen organisasjon som jobbet med beslektede problemstillinger.

Interesfefellesskapet fant LFFL bl.a. i Norges Handikapforbunds formålsparagraf der det står:

«Norges Handikapforbund arbeider for å ivareta interessene til bevegelseshemmede og andre funksjonshemmede.

En funksjonshemming oppstår i forholdet mellom et individ og miljøet omkring. Funksjonshemming kan skyldes fysiske omgivelser, samfunnets krav til prestasjoner eller medmenneskers mangel på innsikt og forståelse.

Norges Handikapforbund arbeider for å fjerne forhold som fører til funksjonshemninger. Dette skjer ved å påvirke generelle samfunnsmessige forhold, ved å arbeide for et bedre utformet fysisk miljø, ved å motarbeide fordommer og ved å gi det enkelte menneske muligheter til utfoldelse og selvrealisering.

Norges Handikapforbund bygger på at alle mennesker er likeverdige og har de samme grunnleggende behov. Norges Handikapforbund aksepterer ikke at sykdom eller skader skal føre til økonomisk, sosial eller kulturell ulikhet.

Samfunnet har et ansvar for at dette ikke skjer og må derfor oppveie funksjonshemninger gjennom tiltak som likestiller mennesker med ulike forutsetninger. Ingen må påføres ekstra økonomiske forpliktelser på grunn av et helsemessig, fysisk eller psykisk dårligere utgangspunkt enn andre.»

I tillegg fant initiativtakerene i LFFL ut at gjennom å samarbeide med en annen organisasjon med et sterkt utbygd organisasjonsapparat lokalt og sentralt ville oppbyggingen av egne lokale foreninger bli betydelig lettere. Norges Handikapforbund har et sterkt sentralt forhandlings- og utredningsapparat, folk som steller med informasjon og hele det øvrige, administrative nettverket som må til for at en organisasjon kan fungere. Videre har NHF fylkessekretærer i alle fylker, 270 lokallag over hele landet og 20.000 medlemmer som LFFL kan samarbeide med. Derfor var ikke valget for LFFL særlig vanskelig.

Nettopp fylkesleddene av NHF blir viktige brikker i oppbyggingen av Landsforeningen lokalt. Det er disse du kan ta kontakt med om du ønsker å starte noe på ditt eget hjemsted eller ønsker kontakt med en av LFFLs lokale foreninger. På den bakgrunn bringer vi her hele lista over viktige navn og adresser i Norges Handikapforbund. Ta kontakt med det nærmeste fylkeskontoret eller sentralt — og det vil bli formidlet kontakt videre.

Kryssord

Syndrom skal ikke bare være «saklig og god informasjon» til våre medlemmer. Det skal også være et blad man kan hygge seg med. Derfor vil vi i hvert nummer bringe et kryssord. Etter du har løst kryssordet sendes det til:

LFFL
Postboks 49, Bryn
0611 Oslo 6

Det vil hver gang bli trukket ut en vinner som vil motta 10 lodd i Norges Handikapforbunds Landslotteri og en som vil få 5 lodd.

Avsender:

.....

Adresse:

.....

.....

Nr./Bok	TUNG- SINTE	SPEAK	HYN	LIRE EINTE VIGJE	FRIV	ILÅTT NORM	ENK- ELT	MIN- CH- NETED	ENNA	STEL- ER	SENAT
HÅND- TERE											R
ERSI- STERE			BAGE	KL- TEGN KJEBLE		BY KONGE					I L E R
FLUSSE					MÅLER SEIL						N E R A
MIS- SANN- ELÅE								LAND- SYNDI VOKK			TÅPEN D
9%									RE- GYNNE		DRIV- STOFF
GRESK BOK- SAY				RED- OKRUP LAND		HOFFEL SYTER	N				*
EJEN- PRO- BERSEN							O			VE VOGN	TRGG
*		LIRE HOT- VILLIG		VISSEN OPPVIN- NING	FIRST VORNER		E			BEDEK SØLE	
DESS- ERT	1	5	TONE YRÅK- GODS		TEHA AV- GÅTT		E M N E			KV DÅVN GJÆRE	
LIDD- ER							GASS SJELE			T A	EPREK
YRKE										TUOL- EN	
TRG			ELV							SPREK LEKKE	*
							ERROR EXCEPTED				

Her treffer du **NHF**

Norges Handikapforbund

Postadresse: Postboks 49 Bryn, 0611 Oslo 6
Kontoradresse: Nils Hansens vei 2,
0667 Oslo 6
Tlf. (02) 64 86 10

Østfold fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Storgt. 156,
1742 Klavestadhaugen
Postadresse: Boks 5, 1740 Borgenhaugen
Tlf. (031) 63 612
Fylkessekretær: Sverre Bergenholdt
Leder: Turid Eriksen

Akershus fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Nils Hansens vei 2,
0667 Oslo 6
Tlf. (02) 65 04 21
Fylkessekretær: Odd Myhren
Leder: Tor Inge Møller

Oslo fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Nils Huusgt. 18,
0482 Oslo 4
Tlf. (02) 15 12 14
Kontorsjef: Lars Ødegård
Leder: Jarulf Guvåg

Hedmark fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Østregt. 122, 2300 Hamar
Postadresse: Boks 472, 2301 Hamar
Tlf. (065) 25 449
Fylkessekretær: Per Buvik
Leder: Torill Heggen

Oppland fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Postboks 122, Kirkegt. 4
2801 Gjøvik, tlf. (061) 75 393
Fylkessekretær: Tor Rogne
Leder: Kirsten M. Engen

Buskerud fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Ekenbygget, 3340 Årmodt
Tlf. (03) 78 47 07
Fylkessekretær: Lars Thomasrud
Leder: Ole Brathovde

Vestfold fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Ørnesv. 14, 3100 Tønsberg
Tlf. (033) 22 660
Fylkessekretær: Ulla Britt Lie
Leder: Gerd Granum

Telemark fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Olavsgt. 26, 3900 Porsgrunn
Tlf. (035) 59 010
Fylkessekretær: Erland Berberg
Leder: Svein Håkon Seierstad

Aust-Agder fylkeslag av NHF

Kontor: Industriveien 3, Stoa,
4800 Arendal
Tlf. (041) 98 223
Leder: Harald Kleven

Vest-Agder fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Henrik Wergelands gt.
26-36, 4600 Kristiansand,
tlf. (042) 29 139
Fylkessekretær: Tore Myrstad
Leder: Olav Eidet

Rogaland fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Jens Zetlitz gt. 21,
4000 Stavanger
Tlf. (04) 52 29 20 — 53 49 99
Fylkessekretær: Solveig Gilje
Leder: Kirsten Smedsvig

Hordaland fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Nordåstunet, 5045 Skjoldtun
Tlf. (05) 13 49 00, man-fre 8-14
Kontorassistent: Solveig Søviknes
Leder: Alf Are Skog

Sogn og Fjordane fylkeslag av NHF

Røde Korsbygget, 6800 Førde,
tlf. (057) 22 668
Fylkessekretær: Kristian Endestad
Leder: Bodil Olsen

Møre og Romsdal fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Fagerlivn. 28, 6400 Molde
Tlf. (072) 51 137, man-tors 9-15
Fylkessekretær: Bo Grønningseter
Leder: Kari Langseth

Sør-Trøndelag fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Kongensgt. 72,
7000 Trondheim
Tlf. (07) 52 63 24 og 53 28 70
Fylkessekretær: Eskild Hansen
Leder: Haldor Richardsen

Nord-Trøndelag fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Kongens gt. 42,
7700 Steinkjer
Tlf. (077) 64 222
Fylkessekretær: Odd Fjerstad
Leder: Gudlaug Langås

Nordland fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Sjøgt. 3, 8000 Bodø
Tlf. (081) 23 712
Fylkessekretær: Inger E.H. Åsheim
Leder: Magna Edvardsen

Troms fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Storgt. 142/148, 9000 Tromsø
Tlf. (083) 81 948
Leder: Margareth Larsen

Finnmarks fylkeslag av NHF

Fylkeskontor: Bjørn Wirkolas vei,
9500 Alta
Tlf. (084) 36 698
Fylkessekretær: Johs. Pedersen
Leder: Martha Jakobsen

LFFLs lokallag

I dag (november 1986) har LFFL opprettet 4 lokallag. Ytterligere lag er under opprettelse og navn og adresser på disse vil fortløpende bli formidlet til dere gjennom Syndrom.

De fire første lagene er:

Hordaland lag av LFFL

Leder: Jan Johannesen
c/o Hordaland fylkeslag av NHF
Nordåstunet
5045 Skjoldtun

Rogaland lag av LFFL

Leder: Hans Chr. Nyvoll
Boks 67
4070 Randaberg

Telemark lag av LFFL

Leder: Dan Arve Rønningen
Åskollen
3740 Lunde

Sør-Trøndelag lag av LFFL

Leder: Dagfinn Olsen
Tingvn. 13A
7000 Trondheim

LFFL — en organisasjon på vei framover

Oddvar Petersen, leder i Landsforeningen for Løsemiddelskadde, hvorfor ble det aktuelt å danne LFFL?

— Vi regner med at det i Norge finnes flere tusen mennesker som er rammet av skader på grunn av giftstoffer, løsemidler eller andre kjemiske stoffer. Fram til i dag har det nesten vært umulig å nå fram i «systemene», dvs. få stilt riktig diagnose eller få den stønadstatning en har krav på. Samtidig ser vi at omfanget av bruken av farlige stoffer i samfunnet bare øker og dermed også risikoen for ytterligere økning av antallet skader i årene framover. På denne bakgrunn kom noen av oss sammen for å danne en interesseorganisasjon som nettopp kan ivareta de skaddes interesser, sier Petersen til Syndrom.

— Samtidig ser vi viktigheten og nødvendigheten av at vi blir så få som mulig i framtiden, dvs. at nye skader unngås. Dermed må innsats settes inn på forebyggende arbeid. Og vi mener at vi som skadde eller pårørende til skadde har de beste forutsetninger til å vite hvordan slikt forebyggende arbeid bør legges opp. I alle fall overfor den enkelte arbeidstaker.

Dere har kalt organisasjonen Landsforeningen for Løsemiddelskadde. Betyr det at kun mennesker som er blitt utsatt for løsemiddelskader kan bli medlemmer?

— Nei, det betyr det så langt fra. I våre vedtekter heter det blant annet: «Landsforeningen skal søke å ivareta interessene til løsemiddelskadde og andre som på grunn av forhold i arbeidsmiljøet har fått skader av varig karakter.» Om medlemskap heter det videre: «Medlemskap er åpent for alle løsemiddelskadde og andre med varige arbeidskader, deres pårørende og andre interesserte som godkjenner NHFs lover og LFFLs vedtekter.» Ut fra dette kan vi kort si at LFFL har som mål å bli en samlende interesseorganisasjon for alle med varige yrkessykdommer. Navnet har først og fremst utgangspunkt i at vi som var initiativtakere til organisasjonen var

løsemiddelskadde. Det er slett ikke umulig at navnet blir endret på et tidspunkt, slik at det også favner over samtlige grupper med yrkessykdommer.

LFFL er kollektivt tilmeldt Norges Handikapforbund og dermed underlagt deres lover. Hvorfor akkurat Norges Handikapforbund?

— Da vi startet opp arbeidet med å etablere LFFL, så vi straks behovet for et organisasjonsfelleskap med en annen interesseorganisasjon. Og ser en på symptomene for de fleste løsemiddelskadde, har disse større eller mindre grad av funksjonshemming. Dermed var det naturlig for oss å ta kontakt med Norges Handikapforbund og søke om medlemskap. Vi har en rekke fordeler av et slikt medlemskap, først og fremst fordi NHF har et godt utbygd lokalapparat som vi kan støtte oss til i vår egen oppbygging, men også fordi Norges Handikapforbund har, som en sterk interesseorganisasjon, lang erfaring i å drive fram spørsmål som angår deres medlemmer. Og den støtten trenger vi som en nystartet landsforening.

Hva blir LFFL sine viktigste oppgaver framover?

— På kort sikt er det viktigste å bygge opp et slagkraftig lokalt apparat. Gjennom lokalforeninger har vi mye større muligheter til å nå fram til den enkelte enn om vi skulle sitte i Oslo å forsøke og nå de samme. Samtidig legger vi stor vekt på, bl.a. gjennom fagrådet, å få fram flest mulige opplysninger og informasjon om yrkessykdommer på grunn av løsemidler eller andre giftstoffer. Gjennom innsamling av informasjon og kartlegging av tilfeller vil vi bedre kunne få gjennomslag for våre krav om bedre og sikrere arbeidsmiljø, bedre muligheter for hjelp og støtte for de som er rammet og ikke minst bevise nødvendigheten av en oppfølging og tidlig diagnose av de som er potensielle løsemiddelskadde, avslutter leder i LFFL, Oddvar Petersen.

Den aller viktigste grunnen til å bli medlem i LFFL er selvsagt organisasjonsfelleskapet og felles innsats for å bedre forholdene for løsemiddelskadde og forebyggende arbeid mot nye skader.

Men i tillegg vil du som medlem i LFFL oppnå en rekke andre fordeler knyttet til medlemskortet.

Vi kan kort nevne:

- Fullverdig medlemskap i Norges Auto-Mobil Forbund til halv pris
 - Gunstige rabattordninger på forsikring
 - Spesielle tilbud på Sydenreiser
 - Medlemsstilbud på bøker, billedkunst og teaterbilletter
 - Medlemsrabatter på hoteller
- Alt dette får du for 130 kr. pr. år. MELD DEG INN I LFFL I DAG!

JA, jeg ønsker å bli medlem i LANDSFORENINGEN FOR LØSEMIDDELSKADDE

Tilbuddet NORGES HANDIKAPFORBUND

Navn: Fødselsår:

Adt:

Postnr: Poststed:

Dato: Underskrift:

Ønsket lokallag:

eller direkte medlemskap i fylkeslag JA

Send kupongen til:
LANDSFORENINGEN FOR LØSEMIDDELSKADDE
 Boks 49, Bryn, 0611 Oslo 6.
 Merk konvoluttene: Medlemskap.

ÅPEN POST

Tanker fra en praksis

I min praksis får jeg fra tid til annen henvist pasienter med diagnosen psyko-organisk syndrom (løsemiddelskade). Jeg kan bare innrømme at min kjennskap til løsemiddelskader var meget mangelfull — og med den første henvisningen startet også min egen søking etter kunnskap. Hvor finner man den?

Henvendelser til rekvirerende leger og til Arbeidstilsynet ga mange nyttige opplysninger, likeså artikler i tidsskrifter og i dagspressen. Men det er først og fremst de løsemiddelskade selv som gjennom sine beretninger og erfaringer har gitt meg et innblikk i det enorme menneskelige og samfunnsmessige problem løsemiddelskader er i dag. Jeg skriver med vilje *innblikk* for jeg tror det er umulig for en utenforstående helt å fatte hvordan en alvorlig løsemiddelskade oppleves av den enkelte i forhold til familie, venner, kolleger og arbeidsplass.

Landsforeningen for løsemiddelskade fikk sin lokalavdeling i Trondheim i høst. Sammen med en av mine pasienter fikk jeg være med på stiftelsesmøtet hvor aktuelle arbeidsoppgaver ble drøftet. To oppgaver synes spesielt viktige. Den ene er å ivareta interessene til de som har fått varige skader. Den andre er å gi informasjon for å forebygge skader. Kan vi som fysioterapeuter og mensendieckere gjøre en innsats her? Ja! — mener jeg.

«Løsemiddelskader kan ikke helbredes. Bare unngås», heter det i en informasjonsbrosjyre. Som fysioterapeuter i dagens samfunn vet vi hvor ofte det er en nær sammenheng mellom helseproblemer og arbeid-, miljø-, sosiale- og familieforhold. Vi må lete bak symptomer etter årsaker. Vi kan skaffe oss kunnskaper om utsatte yrkesgrupper og aktuelle løsemiddelfarer. Hvis vi da er våkne og lydhøre overfor våre pasienters symptomer og deres meninger om sammenheng med arbeidsmiljø, tror jeg vi kan være både nyttige og nødvendige «støttespillere» overfor leger, arbeidsplass og Arbeidstilsyn. Blant våre pasienter er jeg overbevist om at det finnes noen med begynnende løsemiddelskader — men som ikke er diagnostisert som det. Dermed kan vi på vår måte bidra til at miljøfarer oppdages og alvorlige skader unngås.

Blant ildsjelene i dette forebyggende arbeid finner vi mange som selv er varig skadet. De bruker alle sine krefter for å hindre at andre skal oppleve det samme. La oss som helsearbeidere stille opp fra vår innfallsvinkel!!

Berit Buch, Mensendiecksykegymnast,
M.N.F.F. Trondheim

Stavanger i gang

Stavanger lag av Landsforeningen for Løsemiddelskade (nytt navn er foreslått til Landsforeningen For Løsemiddelskade, avd. Rogaland) — hadde sitt første medlemsmøte onsdag 22. oktober i Tjensvoll Bydelshus i Stavanger.

Resultatet etter var 9 nye medlemmer, slett ingen dårlig begynnelse. Møtet ble godt bakket opp av lokal presse og radio.

Vi hadde fått dr. Kristin Aspelund fra Arbeidstilsynet i Stavanger som en av innlederene. Hun tok opp temaet «Hva skjer med de som er blitt løsemiddelskadet». Emnene hadde hun valgt selv ut fra sine erfaringer som lege og hun traff «midt i blinken». Nettopp hennes temaer var hva vi ønsket å formidle til medlemmene. Det var tydelig at hun forsto våre problemer og bl.a. introduserte hun neste taler, Ole Jakob Lund fra Stavanger Trygdekontor på følgende måte:

«Attføring-omskolering som dere *dytter* på løsemiddelskade er helt uakseptabelt. På grunn av dårlig konsentrasjonsevne, som er *en* følge av skaden, er der ikke mange som kan omskoleres. Det er jo dette som er bøygen for de løsemiddelskadet! Der er *de* i en særstilling!»

Etter innledningene hadde vi en lengre spørsmålsrunde som de to innlederene besvarte bra.

Til neste møte vil vi prøve å sette av noe mer tid til «drøs» oss imellom slik at vi kan *føle* at felles skjebne er felles trøst, og at et godt fellesskap kan gjøre oss sterkere i kampen vår.

Etter dette er vi ikke beskjedne: Vi mener at vi hadde kjempesuksess!!

Med vennlig hilsen for avdelingen i Rogaland
Edna J. Nyvoll, sekt

Til LFFL og NHF

Har vært medlem hos dere noen måneder, og dere gjør en innsats som er helt enestående. Dere har virkelig fått mange til å se en lysning i den lange og mørke tunellen. Uten en slik forening kommer man ingen veg. Det har jeg selv merket og mange med meg. Det er forferdelig at ikke legene er kommet lenger enn de har gjort i 1986. De kommer med all slags diagnose og bryr seg ikke om årsaken, nemlig løsningsmidler.

Jeg tror de fleste kan lære mye av dere bare de gir seg tid til å lytte.

Jeg tror denne foreningen blir kjempestor og håper det skjer noe positivt for oss som er syke.

Kunne tro vi hadde gjort noe galt når man ser hvor mye motstand vi møter. Vi må være friske for å være løsemiddelskadet så mye som vi må igjennom.

Beste hilsen et fornøyd medlem - Harry Hegland

Arbeidstilsynets løsemiddelaksjon:

ØKT AKTIVITET I BEDRIFTENE

— 700 pålegg fra Arbeidstilsynet — så langt

— Hva har egentlig Arbeidstilsynet utrettet med sin løsemiddelkampanje hittil?

Vi spør spesiallege Petter Kristensen i Direktoratet for arbeidstilsynet.

— Vi har i løpet av en periode på snaut to år gjennomført ca. 1600 inspeksjoner der søkelyset har vært satt spesielt på løsemidler. Disse inspeksjonene har resultert i ca. 700 pålegg — og av disse er det bare to tilfeller der bedriften har anket våre pålegg. Dette må vi kunne ta som en bekreftelse på at det har vært nødvendig med de tiltak vi har krevd gjennomført, og dessuten at bedriftene har sett betydningen av å bedre forholdene. Videre må vi kunne si at vår kontrollvirksomhet med bruk av pålegg overfor virksomhetene har virket normdannende for standarden på arbeidsmiljøet og det er svært viktig siden vi ikke har muligheter til å inspisere mer enn en brøkdel av de aktuelle bedriftene.

Større engasjement

Fordi massemedia har viet temaet mye omtale, har vi også fått økt oppmerksomhet omkring problemene rent generelt, samtidig som vi gjennom det lokale arbeidstilsyn har nådd fram med informasjon og veiledning direkte til en betydelig del av spesielt utsatte bransjer.

Samarbeidet med organisasjonene i arbeidslivet, både på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden blir også stadig bedre. Alt dette tilsammen har ført til et større engasjement ute på arbeidsplassene som er helt nødvendig om en skal kunne løse problemene. Vi kan med tilfredshet registrere at enkeltbedrifter og personer virkelig har engasjert seg for å utvikle produksjonsmetoder og utstyr som sterkt reduserer faremomentene ved bruk av løsemidler, også når det gjelder utskifting av løsemidler med mindre farlige produkter, ser vi en positiv utvikling i flere bransjer.

Flere skademeldinger

— Men likevel øker antallet meldinger om løsemiddelskader?

— Ja, det er riktig. Og paradoksalt nok ser vi på dette faktum med tilfredshet. Forholdet er jo ikke at stadig flere blir skadet — men at flere av de faktiske skadene blir meldt. Det betyr at man er mer klar over problemene og derfor også vet hvor det er nødvendig å sette inn forebyggende tiltak. Flere meldinger gir Arbeidstilsynet mulighet til å gå inn på den enkelte bedrift der skader inntreffer for å kontrollere arbeidsmiljøforholdene og bidra til bedringer.

AT-personale godt skolert

— Har Arbeidstilsynets personale kompetanse til å vurdere så kompliserte forhold som det her dreier seg om?

— Ja det mener jeg vi har, men det er naturligvis nødvendig å ha en dialog med fagfolkene på den enkelte bedrift for å få et riktig bilde av situasjonen, vurdere hva slags krav som bør stilles og hvilke tidsfrister som kan gis. Før vi startet vår løsemiddelaksjon var vi klar over at egen opplæring var en nødvendighet. Det har derfor vært gjort svært mye nettopp for å skolere eget personale på de forskjellige nivåer, yrkeshygienikerne sto sentralt som ressurspersoner, men det ble samtidig lagt vekt på å sette vårt inspektørkorps i stand til å gjøre sin viktige del av jobben som sporhunder og førsterekke informasjonsformidlere. At vi nå samlet sett har betydelig kompetanse på området, gjør at vi er godt rustet til det løpende arbeid som nok må fortsette i lang tid framover. Problemene er jo ikke løst selv om vi kan se positive resultater mange steder, sier Petter Kristensen.

Sakset fra Arbeidervern

Kampanje mot løsemiddel-skader

— for hvem og av hvem?

Det er ikke alle som er like fornøyd med måten Statens Arbeidstilsyn har lansert sin kampanje mot løsemidler på. Syndrom har mottatt følgende innlegg fra formannen i Hordaland lag av LFFL, som ikke er særlig fornøyd med den interne kommunikasjonen i Arbeidstilsynet.

I Dagsrevyen den 29.9.86 var det et innslag om løsemidler. Beslaget var samtidig en annonsering av Statens Arbeidstilsyn sin store kampanje om farene ved bruk av løsemidler.

Opplysningskampanjer er bra tiltak — under forutsetning av at kampanjen når dem den er myntet på. Herunder ligger selvsagt de fagkretser som skal behandle temaet videre. Det markerer derfor en meget skjev start på kampanjen når vi oppdager at Arbeidstilsynet i Bergen overhodet ikke var informert om at kampanjen skulle settes i gang og jeg finner det ganske uholdbart at utenforstående må informere det lokale tilsynet at kampanjen er under oppstart!

Det er på denne bakgrunn på sin plass å stille spørsmålstegn ved effekten av en slik kampanje, så lenge det utøvende direktorats ytre etat ikke en gang vet at kampanjen kommer.

Arbeidstilsynets rolle i samfunnet

Jeg vil samtidig benytte anledningen til å stille spørsmål ved Arbeidstilsynets generelle rolle i samfunnet og hvilke interesser de skal tjene. Da særlig på bakgrunn av de mange løsemiddelskader.

For de som allerede er løsemiddelskadet kan ikke Arbeidstilsynet gjøre noe. De har dessverre ikke vært flinke nok i fortid, og dermed har skader oppstått. I framtid får vi i det minste håpe at de følger opp de sakene som allerede er registrert.

Gang på gang hører vi om bedrifter som truer med å legge ned virksomheten når de får pålegg fra Arbeidstilsynet. Og Arbeidstilsynet bakker ut og gir dispensasjoner. Spørsmålet blir da; hvem er til for hvem? Etter min mening er systemet i alle fall ikke til for den løsemiddelskadde. Han kan bare se fram til å bli ennå mer skadd fordi tiltak ikke blir truffet med hensyn til hans arbeidsmiljø.

Det er derfor på tide at Arbeidstilsynet viser alvor og staturer eksempler. Og dermed beviser at de er det de gir seg ut for å være. Selv om det skulle koste noen arbeidsplasser vil samfunnet spare store penger på alle skader som unngås. Og den kommende generasjon kan gå en bedre og tryggere framtid i møte, både i arbeidslivet og i samfunnet forøvrig.

Jan E. Johannessen

(Innlegget er noe forkortet. Red.)

Vedtekter for Landsforeningen for Løsemiddelskadde, tilsluttet Norges Handikapforbund

- § 1 **Navn**
Foreningens navn er Landsforeningen for Løsemiddelskadde (LFFL).
- § 2 **Organisasjonsmessig tilknytning**
Landsforeningen er tilsluttet Norges Handikapforbund (NHF) og NHF's lover gjelder for landsforeningen.
Landsforeningens vedtekter er hjemlet i NHF's organer i samsvar med NHF's lover og tilhørende retningslinjer. Landsforeningens medlemmer er individuelle medlemmer av NHF.
- § 3 **Landsforeningen skal søke å ivareta interessene til løsemiddelskadde og andre som på grunn av forhold i arbeidsmiljøet har fått skader av varig karakter.** LFFL skal videre arbeide for et bedre arbeidsmiljø, samt gjennom informasjons- og opplysningsarbeid søke å forebygge løsemiddelskader.
- § 4 **Medlemskap**
Medlemskap i LFFL er åpent for alle løsemiddelskadde og andre med varige arbeidskader, deres pårørende og andre interesserte som godkjenner NHF's lover og LFFL's vedtekter. Medlemskap oppnås gjennom NHF's lokalag eller som direkte medlemmer i NHF's fylkeslag.
- § 5 **Organisasjon**
LFFLs medlemmer kan danne egne lokalag av NHF eller danne egne grupper innenfor NHF's ordinære lokalag.
- § 6 **Årskonferanse**
LFFLs høyeste organ er årskonferansen som skal holdes innen utgangen av mars måned. Årskonferansen behandler styrets årsberetning og regnskap for foregående år og velger landsforeningens styre. Årskonferansen består av minst 30 valgte utsendinger fordelt på fylkene i forhold til kostningsbærende medlemmer året før.
Landsforeningens styre fastsetter det endelige antall av utsendinger til årskonferansen og hvilke organisasjonsledd som skal velge utsendingene i forhold til hvor LFFLs medlemmer er organisert. Årskonferansen er beslutningsdyktig selv om det møter færre enn 30 utsendinger. Årskonferansen skal innkalles med minst
- 4 ukers varsel. Samtidig med innkallingen skal fordelingen av representantene konstatjøres. De organisasjonsledd som velger utsendinger er selv ansvarlige for alle kostnader ved deltagelse i landskonferansen. LFFLs styre kan beslutte at det skal ryttes utfordeling.
- § 7 **Styret**
LFFLs styre består av leder, nestleder, kasserer, sekretær, studieleder og 3 styremedlemmer samt 3 vararemedlemmer. Etter avtale kan NHF's sentraladministrasjon overlates sekretær- og kassererfunksjonene eller deler av disse.
- § 8 **Fagråd**
Styret knytter til seg et fagråd, som er sammensatt av eksperter innenfor områdene arbeidsmiljø, juridiske spørsmål og medisin. Styret fastsetter fagrådet's mandat og virksomhetsområde.
- § 9 **Økonomi**
Medlemmer av LFFL betaler kontingent som er fastsatt for medlemmer av Norges Handikapforbund. Organisasjonens sentrale andel av kontingenten tilfaller LFFL.
LFFL er selv ansvarlig for sin økonomi. LFFL kan ikke søke tilskott eller sette i gang inntektbringende tiltak som konkurrerer med NHF.
- § 10 **Regnskap og revisjon**
LFFLs regnskap skal føres i samsvar med reglene for god regnskapsførelse og undergås betryggende revisjon av statsautorisert eller registrert revisor. Regnskapsåret følger kalenderåret.
- § 11 **Ekstraordinær årskonferanse**
Ekstraordinær årskonferanse kan innkalles etter vedtak i styret eller i NHF's sentralstyre.
- § 12 **Opplysning av landsforeningen**
Opplysning av landsforeningen kan bare skje ved vedtak av årskonferansen. Vedtak må treffes med minst 2/3 flertall. Forslag om vedtektsendringer kan bare fremsettes av styret, landsforeningens lokalag og grupper. Vedtatte endringer kan først tre i kraft etter at de er godkjent av NHF's sentralstyre.

Stadig flere nordmenn hjerneska
200 000 arbeidstakere utsettes

**Løsemidler
er stoffer
som løser
opp andre
stoffer
og fordampes.**

det som følge av løsemiddelbruk. for farlige løsemidler. Hver dag.

1000 01 1985 01 000 10

Det er nettopp evnen til å løse opp andre stoffer og den raske fordampningen, som gjør løsemidlene så anvendelige. Og så farlige; løsemidlene forurensrer luften – den luften vi puster inn – og vandrer fra luften i lungene til blodet. Gjennom blodet angriper stoffene vitale organer, hjerne og nervesystem.

Løsemidler brukes i praktisk talt alle bransjer. Ofte opptrer de samme løsemidlene under forskjellige navn. De opptrer i forskjellige former: Løsemidler forekommer i spray, lakk, lim, maling, tynner, lynnol og andre rensmidler er vel kjent for de fleste. At farlige løsemidler også inngår i tusenvis av andre ferdigprodukter er nok mer ukjent.

LØSEMIDDELSKADER KAN IKKE HELBREDES – BARE UNNGÅS

Løsemidlene angriper flere vitale organer. De alvorligste løsemiddelskadene, de som rammer hjerne og nervesystem, kommer snikende. Det begynner gjerne med hodepine, svimmelhet, tretthet, kvalme og oppkast. Etter hvert kan denne tilstanden bli varig. Hukommelse og konsentrasjonsevne svekkes. Du blir sløv, og ofte deprimeret. Faktisk kan hele personligheten din gjennomgå en forandring.

Nettopp det faktum at skadene utvikler seg så langsomt, gjerne over mange år, gjør dem vanskelig å oppdage.

Derfor er det så viktig at du reagerer umiddelbart ved den første antydning til skadesymptomer.

EN AV DINE NÆRMESTE ER SANNSYNLIGVIS I FARESONEN

Hver åttende yrkesaktive nordmann utsettes daglig for farlige løsemidler. Den som er utsatt for de farlige stoffene, er ofte ikke selv klar over risikoen. Ofte avfeies de første symptomene som bagateller. Se deg rundt i ditt nærmiljø. Er noen du kjenner i faresonen?

Sannsynligvis er svaret ja. Det er i alles interesse at du sier fra. Før det er for sent.

SEND INN KUPONGEN

Og få tilsendt heftet «Løsemidler kan ikke helbredes. Bare unngås». Her får du vite mer om løsemidler og hvordan skader kan forebygges (les: unngås). Heftet inneholder blant annet en alfabetisk oversikt over de mest brukte løsemidlene.

I tillegg får du et ark med informative klistremerker, som du kan henge opp på din arbeidsplass dersom dere bruker løsemidler. Det gjør dere sannsynligvis.

BRUKER DU LAKK?

Se på merkningen av emballasjen. Inneholder produktet helsefarlige løsemidler?

Sjekk at avtrekk/ventilasjon fungerer tilfredsstillende. Riktig arbeidsteknikk er viktig. Har du fått instruksjon? Bruker du sprøytebil, sørg for å regulere dyssen til riktig posisjon. Plasser ferdigbehandlede produkter på steder der ventilasjon fungerer, på eget lagerrom eller utendørs. La ikke bokser, glass o.l. stå i åpent tilstand. Skru igjen kork eller lokk! Personlig verneutstyr vil ofte være nødvendig. Bruk riktig åndedrettsvern og skift filter regelmessig.

Arbeidstilsynet

BRUKER DU MALING?

Se på merkningen av emballasjen. Inneholder produktet helsefarlige løsemidler?

Sjekk at avtrekk/ventilasjon fungerer tilfredsstillende. Riktig arbeidsteknikk er viktig. Har du fått instruksjon? Bruker du sprøytebil, sørg for å regulere dyssen til riktig posisjon. Plasser ferdigbehandlede produkter på steder der ventilasjon fungerer, på eget lagerrom eller utendørs. La ikke bokser, glass o.l. stå i åpent tilstand. Skru igjen kork eller lokk! Personlig verneutstyr vil ofte være nødvendig. Bruk riktig åndedrettsvern og skift filter regelmessig.

Arbeidstilsynet

BRUKER DU SPRAY?

Se på merkningen av emballasjen. Inneholder produktet helsefarlige løsemidler?

Sjekk at avtrekk/ventilasjon fungerer tilfredsstillende. Riktig arbeidsteknikk er viktig. Har du fått instruksjon? Bruker du sprøytebil, sørg for å regulere dyssen til riktig posisjon. Plasser ferdigbehandlede produkter på steder der ventilasjon fungerer, på eget lagerrom eller utendørs. La ikke bokser, glass o.l. stå i åpent tilstand. Skru igjen kork eller lokk! Personlig verneutstyr vil ofte være nødvendig. Bruk riktig åndedrettsvern og skift filter regelmessig.

Arbeidstilsynet

BRUKER DU LIM?

Se på merkningen av emballasjen. Inneholder produktet helsefarlige løsemidler?

Sjekk at avtrekk/ventilasjon fungerer tilfredsstillende. Riktig arbeidsteknikk er viktig. Har du fått instruksjon? Bruker du sprøytebil, sørg for å regulere dyssen til riktig posisjon. Plasser ferdigbehandlede produkter på steder der ventilasjon fungerer, på eget lagerrom eller utendørs. La ikke bokser, glass o.l. stå i åpent tilstand. Skru igjen kork eller lokk! Personlig verneutstyr vil ofte være nødvendig. Bruk riktig åndedrettsvern og skift filter regelmessig.

Arbeidstilsynet

BRUKER DU LYNOL?

Lynnol inneholder helsefarlige løsemidler. Beskytt deg mot dampet

Sjekk at avtrekk/ventilasjon fungerer tilfredsstillende. La ikke bokser, glass o.l. stå i åpent tilstand. Skru igjen kork eller lokk. Kast brøtde filter o.l. på et sikkert sted. Utendørs, eller i lukket avfallsbeholder med avtrekk. Bruk forsikringsmessig verneutstyr. Beskytt hudflatene. Bruk verneutstyr og hankelet.

Arbeidstilsynet

BRUKER DU TRI?

Bruk kun Tri (eller Trikkoreben) i dampavfettingsanlegg. Ikke i kate-griffiler

Kontrollér at dampavfettingsanlegget fungerer tilfredsstillende. Sørg for skikkelig vedlikehold. Forsikre deg om at Tri (en) har fordampet når du fjerner avfattet gjenstand fra anlegget. Følg instruksene for avdampingsstid. Sørg for at dører og vinduer er forsvarelig lukket dersom dette er en forutsetning for forsvarlig drift. Bruk forsikringsmessig verneutstyr.

Arbeidstilsynet

Kommunaldepartementet/Arbeidstilsynet/Statens informasjonstjeneste

Jeg vil vite mer om helsefarlige løsemidler, skadevirkningene og hvordan disse kan unngås. Send snarest stk. brosjyrer og klistremerker.

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./-sted: _____

Kupongen sendes til Direktoratet for arbeidstilsynet, Postboks 8103 Dep., 0032 Oslo 1

72G/86

Når forsikringen ikke holder mål, hva da med erstatningskravet?

Yrkesskader og yrkessykdommer i industrien er mange. Spesielt utsatt er alle arbeidsplasser hvor det brukes fintfordelte stoffer og løsemidler. Konsekvensene er ofte uheldbredelige sykdommer, og sykdommer med dødelig utfall. Mange sykdommer gir ikke utslag før flere år senere. Asbest er et skremmende eksempel.

Når erstatningen skal utbetales opplever flere bedrifter at ansvarsforsikringen ikke er tilfredsstillende. Erstatningsoppgjøret tar unødig lang tid, penger går tapt, juridiske

konflikter og rettsaker oppstår.

Bedrifter med Trygghetsforsikring unngår disse problemene. Trygghetsforsikring garanterer full erstatning og et raskt, ukomplisert skadeoppgjør. Dessuten honorerer Trygghetsforsikring forebyggende tiltak som gir sikrere arbeidsplasser.

Trygghetsforsikring koster ikke mer enn maks. kr. 250,- pr. ansatt i gjennomsnitt. Vi gir deg gjerne nærmere informasjon. Vennligst kontakt Storebrand-Norden eller Samvirke forsikring.

Samvirke forsikring
TRYGGHETSFORSIKRING
 STOREBRAND

BØKENE DU BØR HA!

Alle 3 bøkene er gjennomillustrert med instruktive tegninger og fotografier i farger.

KROPPEN BIT FOR BIT

Hva skjer med kroppen vår i arbeidslivet? Hvordan virker psykososiale faktorer på kropp og sinn? 55 sider A4. Kr. 68,-

YRKESALLERGIER

750 000 nordmenn lider av allergi. 10-20 prosent av dem er blitt allergiske mot stoffer de utsettes for på jobben. Hvorfor blir vi allergiske? Hva kan vi gjøre for å unngå allergien? 47 sider A4. Kr. 65,-

FARENE VED LØSEMIDLER

Hvilke skader kan hjernen, nerverne, nyrene og hjertet få ved bruk av løsemidler? Hva skjer med menneskets arveanlegg? Kan vi få kreft av løsemidler? Hva kan vi gjøre for å minske faren for skader? 102 sider A4. Kr. 98,-

Bestill i dag fra:

Ams
Arbeidsmiljøsentret

Postboks 82, 0808 Oslo 8. ☎ Tlf: 23 60 00

31/86

RENGJØRINGSMIDLER ER EN TILLITSSAK

Du som arbeider i renholdsyirket skal ikke behøve å risikere helsen for renholdets skyld. Dette er grunntanken for hele vår virksomhet. Vi har rengjøringsmidler uten farlige løsningsmidler, men de er ikke mindre effektive av den grunn. I vår egen produksjon av rengjøringsmidler sier vi konsek-

kvent nei til alle farlige og tvilsomme stoffer. Dessuten er alle produktene merket på en forsvarlig måte, etter norske lover og regler. Valg av rengjøringsmidler har med din helse å gjøre. Electrolux/Euroclean er Norges ledende bedrift innen høytrykksrengjøring. Du kan stole på oss.

NORGES LEDENDE I HØYTRYKKSRENGJØRING

Electrolux Euroclean

Nordvest Consult

Kirkegt. 25
6000 Ålesund

GLASMESTER - TAPETER - GULVBELEG - VEGG TIL VEGG TEPPER
VERKSTED - INRAMMING - ISLERGLASS - DEKORGLASS

Telefon (076) 81 722
Trekanten — 7600 Levanger

Collet-Marwell Hauge A/S

Drammensveien 852
Telefon 78 30 60

BILLAKKERING
BILOPPRETTING

SØRENG BILOPPRETTING

Bilhuset, Kjøpm.gt. 41 - Tlf. 07 / 51 22 49

JOTUN A/S

3200 Sandefjord
Tlf. (034) 61 000

*din totale
dataleverandør*

MERKANTILDATA
LØRENFARET 1, OSLO 5, TLF. 64 58 00

NORSK MEDISINALDEPOT

Oslo — Bergen
Trondheim — Harstad

FINA

NORSKE FINA A/S, Ringsveien 3,
1320 STABEKK. Tlf. (02) 12 39 30

Bygdøystuene A/S

Museumsv. 10
0287 Oslo 2

RÅDGIVENDE INGENIØRER m.r.i.f.

LUND & AASS

ELVERUM · HAMAR · OSLO · SARPSBORG · SKIEN · TROMSØ

J. E. Ekornes Fabrikker A/S

1900 Fetsund

ESSO NORGE a.s

Postboks 3542 - Ilevollen
7001 Trondheim
Varebestilling tlf. 07 / 53 16 10

ASFALT vegdekker

DOHIN

Nodest

Nodest Vei A/S

Oslo • Drammen • Kr.sand • Bergen

Swedish-Ordnings

FIAT RUST- GARANTI

*Fiats rustgaranti er gratis.
6 år mot gjennomrusting.
3 år mot overflate- og lakkskader.*

«Som første bilmerke tilfredsstiller Fiat's nye rustgaranti kravene som Norges Automobil-Forbund og Forbrukerrådet stiller til fremtidens rustgaranti for personbiler (Nordisk Antirustkodex).»

Ortopediteknikk A/S

Ryensvingen 6
0680 Oslo 6

Oscarsgate Fysikalske

Oscarsgt. 19
Oslo 3

NORSKE MEIERIER

MAX MANUS

Jerikoveien 26 — Oslo 10
Tlf. 30 00 90

MOTEK A/S

Aspelin Stormbull

HARALD KVÆRNER A/S *Matsenter*

HK-Senteret - 2050 Jessheim
Tlf. (06) 97 12 90 — 97 06 12

KORSBREKKE OG LORCK A/S

Kirkevn. 71 — 1344 Haslum
Tlf. 53 98 76

A/S HEIDENREICH

VVS-grossist

Uelandsgt. 85
Postb. 3357 Sa.
0405 Oslo 4
Tlf. (02) 23 29 80

TRYGVE GREIFF A/S

Kraftledningsmaterieil
Munkedamsvn. 81 — Oslo 2
Tlf. (02) 55 35 75

PAY & BRINCK A/S

Brobekkn. 62 B — 0583 Oslo 5
Boks 65 — Rislekkå — 0516 Oslo 5
Tlf. (02) 64 54 00

Electrolux

Norrena Sport

OMFANGET ØKER LØSEMIDDELSKADER MELDT TIL ARBEIDSTILSYNET

Av spesiallege Petter Kristiansen

Skadevirkninger på nervesystemet av løsemidler som brukes i arbeidslivet er ikke en ny oppdagelse. I Norge var det flere artikler i medisinsk fagpresse på 30-tallet, hvor bl.a. kroniske forgiftninger hos renseriarbeidere som ble utsatt for tridamper ble beskrevet. Denne kunnskapen gikk i glemmeboken med krigen, og det er først i de siste 10 årene norske leger har interessert seg for disse yrkessykdommene.

Dette går fram av de meldinger Arbeidstilsynet får om yrkessykdommer. Etter Arbeidsmiljøloven har alle norske leger plikt til å melde yrkessykdom til Arbeidstilsynet. Meldetallene for langvarige og kroniske skadevirkninger av sentralnervesystemet lå på rundt 10 pr. år inn til 1982, men har siden økt eksponentielt: 1982 var tallet 23 meldte tilfeller, i 1983 43 tilfeller, i 1984 148 sykdomsmeldinger, og hele 259 i 1985. Tendensen ser ut til å være økende fortsatt, men tallene hittil i 1986 tyder på at kurven avflater.

Det er viktig å klarlegge hva den sterke økningen er uttrykk for. Alt tyder i én retning: Vi har ingen holdepunkter for å tro at det er en *real* økning i nye skadetilfeller. Økningen skyldes først og fremst at vi har blitt oppmerksom på disse skadene, og i tråd med dette har norske legers interesse for dem økt. Dette har ført til at flere kommer til de rette undersøkelser, og flere blir meldt. Derfor har mange gått i flere år med skaden før den blir erkjent og meldt. Denne prosessen er fortsatt i gang hos legene, og har kommet lengst der hvor det er yrkesmedisinske miljøer. Tilmeldingen er derfor særlig stor fra Oslo/Akershus, Telemark og Trondheimsregionen. Det er jo her vi har yrkesmedisinske institusjoner og spesialister.

Fordelingen av meldte skader på ulike yrkeskategorier kan fortelle endel om hvor risikoen har vært eller er størst. Denne er gjengitt for 1985 i tabell 1. Det er særlig snakk om to hovedrisikogrupper: Folk som arbeider med *maling* og *lakk*; særlig sprøytelakkering er den største gruppen. Byggmalere, industri-lakkere og billakkere utgjør over halvparten av meldingene.

Den andre hovedgruppen er alle de som i ulike bransjer og yrker *gjør rent* og *vasker* med løsemidler. Disse er fordelt på mange av gruppene i tabellen, særlig blant jern- og metallvarearbeiderne.

Hvem er det så som får erkjent disse skadene? Vi ser av meldetallene at 90% er menn. Sannheten er nok at skader blant kvinner blir særlig underkjent, fordi forskningen på dette felt nesten helt har konsentrert seg om menn. Det kan virke som om tendensen er at andelen kvinner øker etterhvert i de meldingene som kommer til Arbeidstilsynet.

Noe over halvparten av de som får sin skade meldt har vært utsatt for løsemidler i arbeidet i over 10 år. Det virker som om de alvorligste skadene

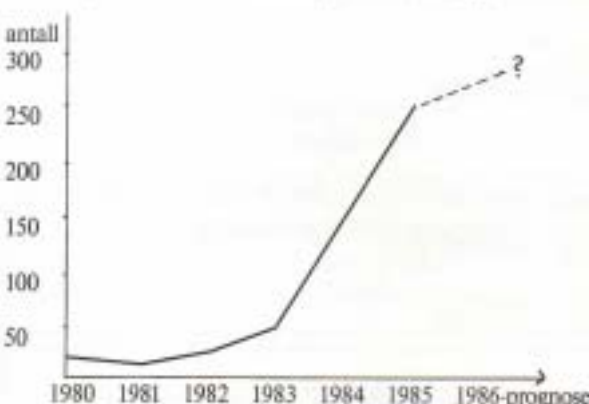
C

med varige skader sjelden opptrer dersom påvirkningen har vært kortere tid enn 10 år. Likeledes er over halvparten av de som får meldt sin skade over 50 år gamle. Dette kan passe med at skadene lettere kan slå ut hos eldre enn yngre. Vi ser at det er særlig mange eldre blant byggmalerne. Dette kan passe med at denne yrkesgruppen hadde sine harde «løsemiddelår» på 60- og 70-tallet, og at risikoen nå er minsket takket være latexmalinger med svært lite organiske løsemidler. Omvendt ser vi at billakkererne utgjør en særlig gruppe; i 1984 fikk over 3/4 av denne gruppen sin skade meldt før fylte 50 år.

Vi skal også huske på at løsemidler kan skade andre organer enn hjerne og sentralnervesystem. I 1985 ble således 135 andre sykdommer pga. løsemidler meldt. Den aller vanligste skadevirkningen av løsemidler er ganske sikkert på huden. Løsemidlene tørrer ut huden, gir kløe og sprekker, og kan i verste fall føre til irritasjonseksem. Andre sjeldne hudsykdommer kan også skyldes løsemidler. Det ble i 1985 meldt 58 hudskader. En annen stor gruppe er de akutte nerveeffektene av løsemidler: Rusvirkninger og narkosevirkninger, av og til som alvorlige forgiftninger.

Vanlig forekommende er også plager fra øyne, nese, svelg og luftveier. Hos enkelte med særlig følsomhet for løsemidler kan det føre til asthmaanfall. Blant de 135 «andre» skadene finnes også mer sjeldne sykdommer som nyresykdom, leverskade, skade på benmarg og krefttilfelle.

Figur 1. Langvarige og kroniske skadevirkninger av hjernen av løsemidlet. Antall tilfelle meldt til Arbeidstilsynet 1980—1986.

Tabell 1. Prosentfordeling av langvarige og kroniske skadevirkninger på hjernen av løsemidler meldt til Arbeidstilsynet 1985. (Totalt 259 tilfelle.)

Yrkesgruppe	%
byggmalere	31%
billakkerere	18%
industri-lakkere	8%
jern- og metallvarearbeidere	10%
plastvarearbeidere	7%
malingproduksjon	6%
skipstransport	6%
gummivare/vulkaniseringsarbeid	4%
grafisk industri	3%
annet	7%
tilsammen	100%